

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1970/63

Karar sayısı:1971/38

Karar günü:13/4/1971

Resmi Gazete tarih/sayı:16.11.1971/14077

İstemde bulunan mahkeme : Eskişehir İş Mahkemesi.

İstemin konusu : 30/1/1950 günlü 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun I inci maddesinin son fıkrası ile 2., 4., 12. ve 13. maddelerinin, Anayasa'nın 7., 14., 133., 134. ve 144, maddelerine aykırılığı yolundaki davacı iddiasının mahkemece ciddi görülmesi üzerine Anayasa'nın 151. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesinden karar istenmiştir.

I. Olay :

Bir işçinin işten çıkarılması dolayısıyla iş mahkemesine başvurup işverene karşı kıdem tazminatı Ödetilmesi dâvası açması üzerine davacı vekili mahkemenin kuruluşuna ilişkin 5521 sayılı İş Mahkemeleri Yasasının Anayasa'ya aykırılığını ileri sürmüş, dâvâlı vekili de bu görüşün haklı olduğunu bildirmiş, Anayasa'ya aykırılık iddiasını inceleyen mahkeme, bu iddianın ciddi olduğu kanısına varmış Anayasa'ya aykırılık yönünün karara bağlanması için Anayasa Mahkemesine başvurmuştur.

III. Yasa metinler :

a) 30/1/1950 günlü, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu kurallarından Anayasa Mahkemesinin sınırlandırma kararı gereğince esas bakımından incelenenler (Düstûr 3. Tertip, Cilt 31, Sahife 754) şunlardır:

Madde 2- İş mahkemeleri bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden teşekkül eder.

Bu mahkemeye katılacak işveren temsilcileri, varsa o yerdeki Ticaret ve Sanayi Odası, yoksa en yakın Ticaret ve Sanayi Odası meclislerinin, işçi temsilcileri ise o yerdeki iş Kanununa göre seçilmiş olan temsilci işçilerin toplanarak gizli oyla seçecekleri 12 şer aday arasından birer asli ve üçer yedek olmak üzere Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tayin olunur.

Seçimlerin şekil ve usulleri Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca tespit edilir.

Asli üyelerin bulunmadığı hallerde yedek üyeler başkan tarafından çağrılarak mahkeme teşkil olunur.

Temsilcilerin görev süreleri iki yıldır.

Madde 4 - İş mahkemesine üye seçilebilmek için :

A) Türk vatandaşı olmak;

B) Otuz yaşım bitirmiş olmak ;

C) Türkçe konuşur ve okur yazar olmak ;

D) Medeni ve siyasi haklardan mahrum olmamış bulunmak;

Esas Sayısı:1970/63
Karar sayısı:1971/38

E) Ağır hapsi müstelzim veya şeref veya haysiyeti kinci bir suçtan mutlak surette veya üç aydan fazla hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunmak;

F) Bulunduğu yerde devamlı olarak en az bir yıldan beri işveren veya işveren vekili veyahut işçi olarak çalışmış olmak; (Fasılalı ve mevsimlik işlerde çalışanların, geçmiş hizmet sürelerinin toplamı nazara alınır.)

Şarttır.

b) Dayanılan Anayasa kuralları ;

Madde 7- Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

Madde 132- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdanî kanaatlarına göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmede olan bir dâva hakkında Yasama Meclislerinde yanılığ yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulmaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

Madde 133- Hâkimler azlolunamaz. Kendileri istemedikçe, Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylıklarından yoksun kılınmaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlarla görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar ve meslekte kalmalarının caiz olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır,

Madde 134- Hâkimlerin nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin veya görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı soruşturma yapılmasına ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarılmayı gerektiren suçluluk ve yetersizlik halleri ve diğer özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı esasına göre, kanunla düzenlenir.

Hâkimler altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler. Askeri hâkimlerin yaş haddi kanunla belli edilir.

Hâkimler kanunda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar.

IV. İlk inceleme :

Hakkı Ketenoğlu, Lûtfi Ömerbaş, Celâlettin Kuralmen, Sait Koçak, Avni Givda, Nuri Ülgenalp, Muhittin Taylan, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN, Ziya Önel, Kani Vrana, Muhittin Gürün, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılması ile Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15. maddesi uyarınca yapılan 19/1/1971 günlü ilk inceleme toplantısında; dosyanın eksikliği olmadığı anlaşıldığından işin esasının, mahkemenin uygulama durumunda bulunduğu 5521 sayılı Kanunun 2. ve 4. maddeleriyle sınırlı olarak incelenmesine, Celâlettin Kuralmen, Sait Koçak, Avni Givda, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş ve Halit ZARBUN'un mahkemenin itiraz konusu hükümleri uygulayacak durumda olmadığı ve itirazın yetki yönünden reddi, Lûtfi Ömerbaş'ın incelemenin

yalnızca 2. madde ile sınırlandırılması gerektiği yolundaki karşıoyları ile ve oyçokluğu ile karar verilmiştir.

a) Kendisine bir dâva getirilen mahkemenin o dâvaya bakabilmesi için aranacak ilk koşul, mahkemenin kuruluşunun hukuka uygun bulunmasıdır. Kuruluşun hukuka uygunluğunda kuşku uyandıran bir yön varsa ya da mahkemenin kuruluşunun şu veya bu nedenle hukuka aykırılığı dâvada ilgili olanlarca ileri sürülürse mahkemenin bu durumlarda ilk yapacağı iş, kendi kuruluşunda hukuka uygunluk bulunup bulunmadığını incelemektir. Böyle bir inceleme ise, ancak ve ancak o mahkemenin kuruluşuna ilişkin hukuk kurallarının hangileri olduğunu belirledikten sonra mahkemenin durumunu o kurallarla karşılaştırıp soyut hukuk kuralları ile kendi somut durumu arasında uygunluk bulunup bulunmadığını araştırmak yolu ile olur. Hukuk dilinde belli bir eylemli durumu belli hukuk kuralı veya kuralları ile karşılaştırıp eylemli durumun kurala uyup uymadığını araştırma, hukuk kuralını uygulama olarak anılır. Belli bir dâvaya bakmakta olan iş mahkemesine karşı mahkemenin kuruluşuna ilişkin bir itiraz ileri sürülmüş olması durumunda mahkemenin tutacağı yol, kendi kuruluşuna ilişkin 5521 sayılı Yasa kuralları ile kendi, durumunu karşılaştırarak bir sonuca varmaktır ki bu işlem dahi 5521 sayılı Yasanın belli kurallarını dâvaya uygulamak demektir. Gerçekten mahkeme kendi kuruluşuna ilişkin yasayı kendi durumuna uygulayıp kuruluşunun hukuka uygun olduğu sonucuna varmadıkça dâvanın esasına bakamaz. Bütün bu açıklamalar, iş mahkemesinin, kuruluşuna ilişkin yasanın belli kurallarını baktığı dâvayı sonuçlandırabilmek için uygulayacağını göstermektedir.

b) Mahkeme İş Mahkemeleri Kanununun bir çok maddelerinin iptalini istemiştir. Anayasa'nın 151. maddesi uyarınca mahkemeler, yalnızca dâvada uygulayacakları yasa kuralının Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptalini İsteyebilirler. Kuruluşuna ilişkin itirazın çözülmesi için elindeki dâvada iş mahkemesinin uygulayacağı yasa kuralları ise 5521 sayılı Yasanın işçi ve işveren temsilcisi adı ile anılan üyelerin mahkemeye katılmalarını düzenleyen 2. maddesi ile bu üyelerde aranacak nitelikleri gösteren 4. maddesidir, başka deyimle öteki maddelerin olayda uygulama yeri yoktur. Bundan ötürü. Anayasa Mahkemesince yapılacak inceleme, sözü edilen yasanın 2. ve 4. maddeleriyle sınırlandırılmıştır.

V. Esasın incelenmesi :

Esasa ilişkin rapor, itiraz konusu yasa kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bu kurallara ilişkin yasama belgeleri ve konu ile ilgili öteki metinler incelendi, gereği görüldüğü düşünöldü :

1- a) 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun Anayasa'ya aykırılığı ileri sürölen 2. maddesinin birinci fıkrasında, iş mahkemelerinin bir hâkimin başkanlığı altında bir işçi, bir işveren temsilcisinden kurulması öngörölmüşdür. Demek ki bu temsilciler birer hâkim durumundadırlar. Sözü edilen 5521 sayılı Yasanın 1. maddesinde bu görevlilerden üye olarak söz edilmesinden başka, 6. maddesinde bu üyelerin reddedilmesinin düzenlenmesi ve 15. maddesinde ise bu yasa da kurala bağlanmış olmayan konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun uygulanacağını öngörölmüş olması dahi üyelerin tam anlamı ile hâkim görevi yaptıklarını belirtmektedir. Nitekim, uygulamada da kendileri hâkim görevi yapan birer üye sayılmaktadırlar.

Anayasa'nın 7. maddesinde yargı yetkisinin Türk Ulusu adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı bildirildikten sonra yargıyı düzenleyen üçüncü bölümün genel kuralları arasında bulunan 132. maddesinde hâkimlerin görevlerinde bağımsız oldukları, yalnızca Anayasa, yasa, hukuk ve vicdan kanılan ile bağılı olarak karar verecekleri, hiçbir yerin organın veya kişinin yargı yetkisinin kullanılmasında onlara buyruk veremeyeceği ya da onları herhangi bir biçimde etki altında bırakamayacağı; 133. maddesinde hâkimlerin görevden çıkarılmamak istekleri bulunmadıkça Anayasa'da gösterilen yaştan önce emekli edilememek gibi güvencelerle donatılmış buldukları;

134. maddesinde ise hâkimlerin bütün özlük işlerinin ve bu arada atanmalarının mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine göre yasa ile düzenleneceği, yasada belirtilenlerden başka genel veya özel hiçbir görev alamayacakları kesin kurallara bağlanmıştır. Mahkemelerin bağımsızlığına ve hâkimlerin güvence ile donatılmış bulunmalarına ilişkin Anayasa kuralları, Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin zorunlu niteliklerinden olarak gösterilen hukuk devleti ilkesinin vazgeçilmez öğelerindedir. (Bu yön, Anayasa Mahkemesince daha önce verilmiş bir takım kararların gerekçelerinde de açıkça anlatılmıştır. (Örneğin, 1963/99-1964/38 sayılı, 13/5/1964 günlü karar; Resmi Gazete sayı 11753, gün 14/7/1964; Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sayı 2, sayfa 117, 118-63/81-66/40 sayılı 3 ve 4/11/1966 günlü karar : Resmi Gazete sayı 12572, gün 13/4/1967; Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sayı 4, sayfa 218-63/125-63/112 sayılı, 15/5/1963 günlü karar; Resmi Gazete sayı 11440, gün 28/6/1963; Anayasa Mahkeme Kararlar Dergisi sayı 1, sayfa 232 ve 233-966/11-66/44 sayılı, 29/11/1966 günlü karar; Resmi Gazete sayı 12787, gün 27/12/1967; Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sayı 5, sayfa 11 ve sonrası, "özellikle gerekçenin C bendindeki hukuk devleti tanımı, d bendindeki hukuk devleti ilkesiyle hâkimliğin ilişkisine değgin açıklamalar"). Mahkemelerin bağımsızlığı veya hâkimlik güvencesine ilişkin kuralların yorumunda bu kuralların hukuk devleti ilkesi ile olan zorunlu bağlantıları hiçbir zaman gözden uzak tutulamaz.

İş mahkemelerindeki işçi ve işveren temsilcisi üyelerin temel işlerinin işçilik ya da işverenlik olduğu, bu kimselerin mahkeme toplantıları dışındaki kendi işlerinde çalıştıkları, başka deyimle hâkimlik mesleği içinde ve o meslektekilerin bağlı oldukları hukuk kuralları ile bağlı birer Devlet görevlisi bulunmadıkları hâkimliğe getirilmelerinin mahkemelerin bağımsızlığı ilkesine uygun bir düzen içinde olmayıp yansız, birer kuruluş sayılması olanağı bulunmayan işçi ve işveren kuruluşlarının seçimi ve yürütmenin birer bölümü olan Adalet ve Çalışma Bakanlıklarının ataması ile gerçekleştiği, görev sürelerinin ise iki yıl ile sınırlı olduğu, 5521 sayılı Yasanın 2. ve 4. maddeleriyle öbür kurallarının incelenmesinden açıkça anlaşılmaktadır. Demek ki bu üyelerin hukuki durumları, hâkimlerin Anayasa'nın az önce anılan maddelerinde düzenlenen hukuki durumları ile açıkça çelişki göstermektedir. Bunun sonucu olarak 5521 sayılı Yasanın bu üyelerin iş mahkemesinin kuruluşuna katılmalarını sağlayan 2. maddesinin birinci fıkrasındaki (bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden) deyiminin Anayasa'nın 7., 132., 133. ve 134. maddelerine aykırılığı nedeni ile iptali gerekmektedir.

Şu da belirtilmelidir ki Anayasa, hâkim niteliğinde bulunmayan kişilerin mahkemelere katılıp hâkim görevi yapmalarını yalnızca askeri mahkemeler için 138. maddesinin dördüncü fıkrasında (askeri mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hâkimlik niteliğine sahip olması şarttır.) kuralı ile öngörülmüş, iş mahkemeleri bakımından böyle ayrık bir kural koymamıştır.

Batı Almanya ve Fransa'da da işverenlerle işçilerin katıldıkları iş mahkemelerinin bulunduğu, o ülkeler Anayasalarında dahi hâkim güvencesine ilişkin kuralların yer aldığı ileri sürülerek Anayasanın temsilci üyelerinin iş mahkemelerine katılmasına engel biçimde yorumlanmasının doğru olmadığı savunulamaz; çünkü 23/5/1949 günlü Federal Almanya Anayasa'sının 97. maddesinin ikinci fıkrasında kapsamı bakımından Anayasamızın 133. maddesindeki benzer ilkelere dayanılarak düzenlenmiş hâkimlik güvencesi, anılan maddede yazıldığı üzere (temel görevi hâkimlik olan ve plan gereğince kesin biçimde atanmış bulunan hâkimler) için öngörüldüğü gibi 4/10/1958 günlü Fransız Anayasa'sının 84. maddesinde de bu güvence, yine anılan maddede yazıldığı üzere, (meslekten olan hâkimler) ile sınırlandırılmıştır; oysa Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sında hâkimlik güvencesi, bütün hâkimler için öngörülmüş ve hâkimlik görevinin ancak meslekten olan hâkimlerce yapılabilmesi kurallara bağlanmış, yukarıda da belirtildiği gibi, yalnız askeri mahkemeler açısından hâkim niteliğinde bulunmayan kişilerin azınlıkta olmak üzere hâkimlik görevi yapmalarına izin verilmiştir.

b)Anayasa'nın 147. maddesinin birinci fıkrası gereğince Anayasa Mahkemesi, yasaların ve Yasama Meclisi İçtüzüklerinin Anayasaya uygunluğunu denetler; demek ki bu mahkemenin temel yetkisi, Anayasa'ya aykırı olan kuralların iptal edilmesidir, başka deyimle, Anayasa Mahkemesinin Anayasa'ya aykırı olmayan kuralları iptal etme yetkisi yoktur, onun yetkisi Anayasa'ya aykırılık durumu ile sınırlıdır. Bir yasa kuralının yalnızca bir bölümü Anayasa'ya aykırı olup öbür bölümünde Anayasa'ya aykırılık bulunmazsa mahkeme ancak Anayasa'ya aykırı bölümü iptal edebilir; elverir ki iptal dışı bırakılan kural bölümü hukuki bir anlam ve varlık taşıyın, Anayasa'nın belli kişiler ve kuruluşlarca açılacak iptal dâvalarına ilişkin 149. maddesinde (kanunların veya T. B. M. M. İçtüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile) dâva açılabileceğinden söz edilmesi dahi, bir yasa kuralı içinde yalnızca Anayasa'ya aykırı bulunan bölümün iptal edilebileceğini göstermektedir. Bu ilkeyi 5521 sayılı Yasanın 2. maddesinin, iş mahkemelerinin işçi ve işveren temsilcilerinin katılması ile bir hâkimin başkanlığı altında kurulacağı kuralını koyan 2. maddesinin birinci fıkrasına uygulayacak olursak, yalnızca bu fıkra içindeki (bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden) deyiminin iptali ile Anayasa'ya aykırılığın ortadan kalkacağı sonucuna varılır. Gerçekten, Anayasa'ya aykırılık durumu bu üyelerin mahkemelerin kuruluşunda yer almasından doğduğu gibi mahkemenin tek bir hâkimle çalışmasına veya hâkim niteliğinde iki üyenin hâkim niteliğinde bir başkanın başkanlığı altında çalışmasına da ne Anayasa bakımından, ne de 5521 sayılı Yasanın kuralları bakımından bir engel yoktur. Nitekim 5521 sayılı Yasanın 1. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkralarında iş mahkemesi kurulmamış olan yerlerde iş mahkemelerinin görevli bulunduğu dâvalara temsilci üyeler alınmaksızın İş Mahkemeleri Kanununda öngörülen kurallara göre hâkimlerce bakılması, eylemli ya da hukuksal olanaksızlık dolayısıyla iş mahkemesinin toplu olarak çalışmadığı durumlarda da dâvaların yine üyeler aranmaksızın hâkimlerce görülmesi ilkesi benimsenmiştir. Buna göre toplu iş mahkemeleri kurulmuş bulunan yerlerde asıl üyelerin gelmedikleri ve yedeklerin dahi gelmelerinin sağlanmadığı ya da süresi biten üyelerin yerine yasa kurallarındaki bir takım boşluklar yüzünden yeni üyelerin seçilemediği durumlarda iş dâvalarına başkanca bakıldığı, kimi zaman bu durumun aylarca sürdüğü bilinmektedir. Demek ki tartışma konusu fıkra içinde bulunan belli deyimnin iptali sonucunda Anayasa'ya aykırılık giderilecek ve fıkra içinde geri kalan kuralın uygulanması yolu ile iş mahkemesinin çalışması sağlanabilecektir, başka deyimle bir yandan Anayasa'ya aykırı bölüm kaldırılmış bulunacak, öte yandan da kuralın iptal dışında kalan bölümünün hukuki bir anlamı ve değeri olacaktır. Eğer fıkranın tümünün iptali yoluna gidilirse, kuralın Anayasa'ya aykırı bulunmayan başlı başına hukuki anlam ve değer taşıyan bölümünün dahi iptali sonucunda Anayasa Mahkemesinin görev sınırları aşılmış olacağı gibi uygulamada da bir boşluk meydana gelecektir.

Hakkı Ketenoglu, Avni Givda ve İhsan Ecemiş, fıkranın tümünün iptali gerektiği düşüncesiyle bu görüşe katılmamışlardır.

2- İş Mahkemeleri Kanununun inceleme konusu 2. maddesinin ikinci fıkrası itiraz tarihi olan 10/12/1970 ten önce yürürlükten kalkmış bulunmakla birlikte mahkemece istem konusu sayılmıştır. Gerçekten, 5521 sayılı Yasanın 2. maddesinin ikinci fıkrası üyelerin seçilişlerini düzenlemektedir. Bu fıkranın dayanağı olan işçi temsilciliği, 8/6/1936 günlü 3008 sayılı İş Kanununun değişik 78. maddesiyle düzenlenmiş bulunmakta idi. Bu 78. madde ise, 15/7/1963 günlü, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 64. maddesiyle kaldırıldığından 5521 sayılı Yasanın 2. maddesinin ikinci fıkrası uzunca bir süre işleyemez bir duruma girmiştir. Ancak 28/7/1967 günlü, 931 sayılı İş Kanununun geçici 4. maddesi, temsilci üyelerin seçimi konusunda yeni bir düzenleme getirerek tartışma konusu ikinci fıkrayı yürürlükten kaldırmıştır. 931 sayılı İş Kanununun tümü ise Anayasa Mahkemesinin 1967/ 40-1970/26 sayılı, 14/5/1970 günlü karar ile iptal edilerek yürürlükten kaldırılmış, bu karar dahi 12/11/1970 gününde yürürlüğe girmiş olduğundan, süresi biten işçi ve işveren temsilcilerinin seçimine dayanak olacak genel bir hukuki kural artık ortada

Esas Sayısı:1970/63
Karar sayısı:1971/38

kalmamıştır. Bu açıklamalar gösteriyor ki 5521 sayılı Yasanın 2. maddesinin ikinci fıkrasına ilişkin istem üzerinde karar vermeye yer olmadığına karar verilmelidir.

Avni Givda bu fıkranın oylama konusu edilemeyeceği düşüncesi ile bu görüşe katılmamıştır.

3- a) Tartışma konusu 2. maddenin üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkraları, işçi ve işveren temsilcisi üyelerin hukukî durumlarına ilişkin kuralları kapsadıklarından, birinci fıkrada iptal edilen ve temsilci üyelik konusunda temel kural niteliğinde bulunan deyimle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Temel kuralın iptali üzerine bunların dahi iptali zorunludur.

b) İş mahkemelerinde temsilci üyelerin bulunmasını sağlayan temel kuralın iptali üzerine bu üyelerin niteliklerini gösteren ve temel kurala sıkı sıkıya bağlı bulunan itiraz konusu 4. madde kuralının dahi iptali zorunludur.

c) 5521 sayılı Yasanın 3. maddesi üyelerin and içmesine, 6. maddesi üyelerin reddine, 12. maddesi üyelerin üye olmak için gereken niteliklerden birini yitirmesi ya da görev yapmaktan kaçınması üzerine yapılacak işlemlere, 13. maddesi üyelerin özürsüz olarak mahkemeye gelmemelerinde verilecek disiplin cezasına, 14. maddesi temsilci üyelerin ödeneklerine ilişkin kuralları kapsamaktadır. Temsilci üyeye ilişkin temel kuralın iptali sonucunda bu kuralların da uygulama yeri kalmamıştır.

Bundan ötürü, Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile yargılama usullerini düzenleyen 44 sayılı Yasanın 28. maddesi uyarınca bu maddelerin de iptalleri gerekli görülmüştür.

Sonuç :

1- 30/1/1950 günlü, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun itiraz konusu 2. maddesinin birinci fıkrasında bulunan (Bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden) deyiminin Anayasa'nın 7., 132., 133. ve 134. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline, Hakkı Ketenoğlu, Avni Givda ve İhsan Ecemiş'in fıkranın tümünün iptali gerektiği yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

2- Anılan maddenin ikinci fıkrası üzerine karar vermeye yer olmadığına, Avni Givda'nın ortada oylama konusu bulunmadığı yolundaki karşı oyu ile ve oyçokluğu ile;

3- Bu maddenin öbür fıkralarının iptaline oybirliğiyle;

4- Sözü edilen Kanunun itiraz konusu 4. maddesinin iptaline oybirliğiyle;

5- 5521 sayılı Kanunun, iptal edilen kuralları karşısında uygulama yeri kalmayan 3-, 6., 12., 13., 14. maddelerinin 44 sayılı Kanunun 28. maddesi gereğince iptallerine oybirliği ile,

13/4/1971 gününde karar verildi.

Başkan
Hakkı Ketenoğlu

Başkanvekili
Avni Givda

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Muhittin Taylan

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Recai Seçkin

Üye
Ahmet Akar

Üye
Halit Zarbun

Üye
Kani Vrana

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Şevket Müftügil

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

I. Eskişehir İş Mahkemesinin itiraz yoluna baş vurmaya yetkili olup olmadığı sorunu :

Anayasa'nın 151. ve 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Kanununun 27. maddelerine göre bir mahkemenin Anayasa'ya uygunluk denetimi için Anayasa Mahkemesine getirebileceği hükümler ancak bakmakta bulunduğu dâvada uygulanacak olanlarla sınırlıdır. Başka deyimle itiraz yoluna başvuran mahkemenin elinde bakmakla olduğu bir dâva bulunmalı ve Anayasa Mahkemesine getirdiği hükümleri o dâvada doğrudan doğruya uygulama durumunda olmalıdır.

Eskişehir İş Mahkemesinin elinde bakmakta olduğu bir dâva bulunduğu kuşku yoktur. Bu, işinden çıkarılan bir işçinin işverene karşı açtığı kıdem tazminatı davasıdır. Demek ki olayda, Anayasa Mahkemesine itiraz yoluyla başvurulabilmesi için Anayasa'nın 151. maddesinde öngörülen koşullardan birincisi vardır.

İkinci koşulun var olup olmadığına gelince : Bu konu aşağıda tartışılacaktır.

Eskişehir İş Mahkemesinin Anayasa'ya uygunluk denetimi için Anayasa Mahkemesine getirdiği hükümler, sınırlama kararı uyarınca 30/1/1950 günlü, 5521 sayılı iş mahkemeleri Kanununun 2. ve 4. maddeleridir. Söz geçen 2. madde İş Mahkemelerinin bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsil çışinden oluşacağına ve temsilci üyelerin Adalet ve Çalışma Bakanlıklarınca nasıl atanacaklarına; 4. madde ise iş mahkemesi üyelerinde aranacak niteliklere ilişkindir.

5521 sayılı Kanunun 2. ve 4. maddeleri Eskişehir iş Mahkemesinin bakmakta olduğu "İşçi kıdem tazminatı" dâvasında uygulayacağı hükümler değildir. Bunlar, o iş mahkemesi kurulmadan önce mahkeme dışındaki mercilerce uygulanmıştır. Mahkeme, kuruluşu bakımından bir kuşkusu veya duraksaması varsa veya bu yönden bir itiraza uğramışsa kuruluşuna kaynak ve dayanak olan kanun hükümlerini gözden geçirebilir. Ancak şu tutum hiçbir zaman mahkeme dışındaki mercilerce çok önce uygulanmış ve ancak o mercilerce uygulandığı için mahkemeye varlık kazandırmış hükümlerin bakılmakta olan dâvada mahkemece uygulandığı veya uygulanacak olduğu anlamını

Esas Sayısı:1970/63
Karar sayısı:1971/38

taşımaz. Esasen olayda mahkemenin 5521 sayılı Kanuna aykırı kurulduğu değil 5521 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Demek ki çoğunluk görüşüne desteklik eden gerekçede anlatıldığı gibi mahkemenin durumunu kuruluşuna kaynaklık eden hukuk kuralları ile karşılaştırıp soyut hukuk kuralları ile kendi somut durumu arasında uygunluk bulunup bulunmadığını araştırması söz konusu değildir. Şu hale göre bu bakımdan da çoğunluğun yöneldiği anlamda bile bir uygulama eyleminin yer aldığı düşünülemez. Tersine bir görüş Anayasa'nın 151. maddesinde geçen "uygulanacak" deyimini değil delalet ettiği hukuki kavramdan, sözlük anlamından bile uzak düşürecek biçimde bir yorum zorlanması olur; iptal dâvası (Anayasa - madde 149) ve itiraz (Madde 151) yolları arasında hiçbir ayırım bırakmaz. Oysa bu iki yol arasındaki Anayasal ayırım, bilindiği üzere, göze batacak keskinliktedir.

Yukarıda açıklandığı gibi, mahkeme bakmakta olduğu dâvada uygulama durumunda bulunmadığı 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 2. 4 maddelerini Anayasa'ya uygunluk denetimi için Anayasa Mahkemesine getiremez. Anayasa'nın 151. ve 44 sayılı Kanunun 7. maddelerine uymayan itirazın, itirazda bulunan mahkemenin yetkisizliği yönünden reddi gereklidir.

1970/63 esas sayılı işte 19/1/1971 günlü ilk inceleme toplantısında itiraz ve inceleme konusu hükümlerin mahkemenin elindeki dâvada uygulanma yeri olduğu ve esasın incelenmesi gerektiği yolunda verilen karara bu nedenlerle karşıyım.

II. 1- 5521 sayılı Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrasının durumu :

5521 sayılı Kanunun 2. maddesinin birinci fıkrası hükmüne göre iş mahkemeleri bu iş için görevlendirilen yargıcın başkanlığında bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden oluşur,

Aynı kanunun 1. maddesinin son fıkrası uyarınca iş mahkemesi kurulmamış yerlerde, kurulmuş yerlerde de fiili ve hukuki imkânsızlıklar dolayısıyla iş mahkemesinin toplu olarak görevini yapamadığı hallerde görevli mahkemenin temsilci üyeleri alınmaksızın iş dâvalarına bakmasına cevaz bulunmakla birlikte Kanunun getirdiği temel kurala göre iş mahkemesi üç kişilik bir toplu mahkemedir ve bu toplu mahkeme, bir bütün olarak, Anayasa Mahkemesinin bu karşıoy yazısının ilişkin bulunduğu 13/4/1971 günlü, 1971/38 sayılı kararında saptandığı üzere, kuruluşu dolayısıyla Anayasa'nın 7., 132., 133. ve 134. maddelerine aykırı durumdadır. Böyle olunca da toplu iş mahkemesinin kuruluşunu öngören birinci fıkranın tümünün iptali gerekir. Oysa çoğunluk bu görüşü benimseyerek fıkradaki (Bir işveren temsilcisi ile bir işçi temsilcisinden) deyimini iptaliyle yetinmiş; böylece Yasa Koyucunun üç kişilik toplu bir mahkeme olarak öngördüğü iş mahkemelerinin, kendisi Yasa Koyucu imişçesine, tek hâkimli mahkeme durumuna sokmuştur. Bu tutumun hukukça savunulabilir yanı yoktur.

2- 5521 sayılı Kanunun 2. maddesinin ikinci fıkrasının durumu:

5521 sayılı Kanunun 2. maddesinin iş mahkemesine katılacak işveren ve işçi temsilcilerinin seçimlerine ilişkin ikinci fıkrasının yürürlükte bulunmadığı Anayasa Mahkemesinin yukarıdaki 1971/38 sayılı kararında saptanmıştır. Bu durum itiraz yoluna baş vuran mahkemece de kabul edilmektedir. Mahkeme 2. maddenin fıkra değil, tüm olarak iptalini istemiştir. İtiraz yoluyla gelen ve incelenmemekte olan bu madde ikinci fıkrası bulunmayan bir maddedir. Var olmayan bir fıkranın ise oylama konusu edilmesi ve fıkra üzerinde karar vermeye yer olmadığına karar verilmesi düşünülemez. Oysa çoğunluk bu yolu uygun bulmuştur.

3- SONUÇ :

Anayasa Mahkemesinin 1970/63 sayılı işte verdiği 13/4/1971 günlü, 1971/38 sayılı karara bu yönlerden ve bu gerekçelerle karşıyım.

Esas Sayısı:1970/63
Karar sayısı:1971/38

Üye
Avni Givda

Karşıoyun birinci bendine katılıyorum.

Başkan
Hakkı Ketenoglu

KARŞIOY YAZISI

Eskişehir İş Mahkemesinin, itiraz yoluna baş vurmaya yetkili olup olmadığı sorununda Sayın Avni Givda'nın Karşıoy yazısının I. No. lu bendindeki görüşe katılıyorum.

Üye
Şahap Arıç